

Лекція 1. Вступ до аналізу політики.

Етапи становлення аналізу політики як політико-управлінської дисципліни та професійної діяльності

1. Аналіз політики: сутність, підходи, форми
2. Зародження аналізу політики та його розвиток.
3. Професіоналізація аналізу політики та становлення його як окремої галузі науки у XX ст.

- **Леслі Пал**
- **аналіз політики** (англ. policy analysis) – методологічний підхід, який ґрунтується на кваліфікованому **застосуванні інтелекту до розв'язання суспільних проблем**, осмисленні політики і спирається на багатогалузеву основу, що охоплює як природничі, так і суспільні науки.
- **Спочатку цей методологічний підхід був застосований для дослідження широкого кола обставин і чинників кількісного та якісного характеру** (економічних, політичних, соціальних, організаційних, інформаційних), пов'язаних з реалізацією запропонованих курсів дій.
- **Він виник як узагальнений інструментарій формування та обґрунтування програмно-цільових рішень**, але сьогодні фахівці розуміють під ним всю сукупність сучасних методів обґрунтування державних рішень.

Леслі Пал

- **Едвард Квейд**: це будь-який вид аналітичних досліджень, які генерують і відображають інформацію таким чином, щоб покращити основу для винесення суджень керівниками, відповідальними за розробку політики.
- **Завдання теоретичного аналізу політики** – зрозуміти та пояснити політику,
- **Завдання прикладного аналізу політики** – оцінити та змінити її.
- В **аналізі політики** найважливіша роль відведена **оцінці управлінських впливів на суспільство**, що спирається на застосування раціональної моделі прийняття рішень.
- **Основними предметами оцінювання є потреби, процеси, наслідки та ефективність управлінських рішень.**

Е.Квейд - відомий американський аналітик, фахівець із системного аналізу та дослідження операцій, автор фундаментальної праці «**Аналіз складних систем** (методологія аналізу при підготовці військових рішень)»

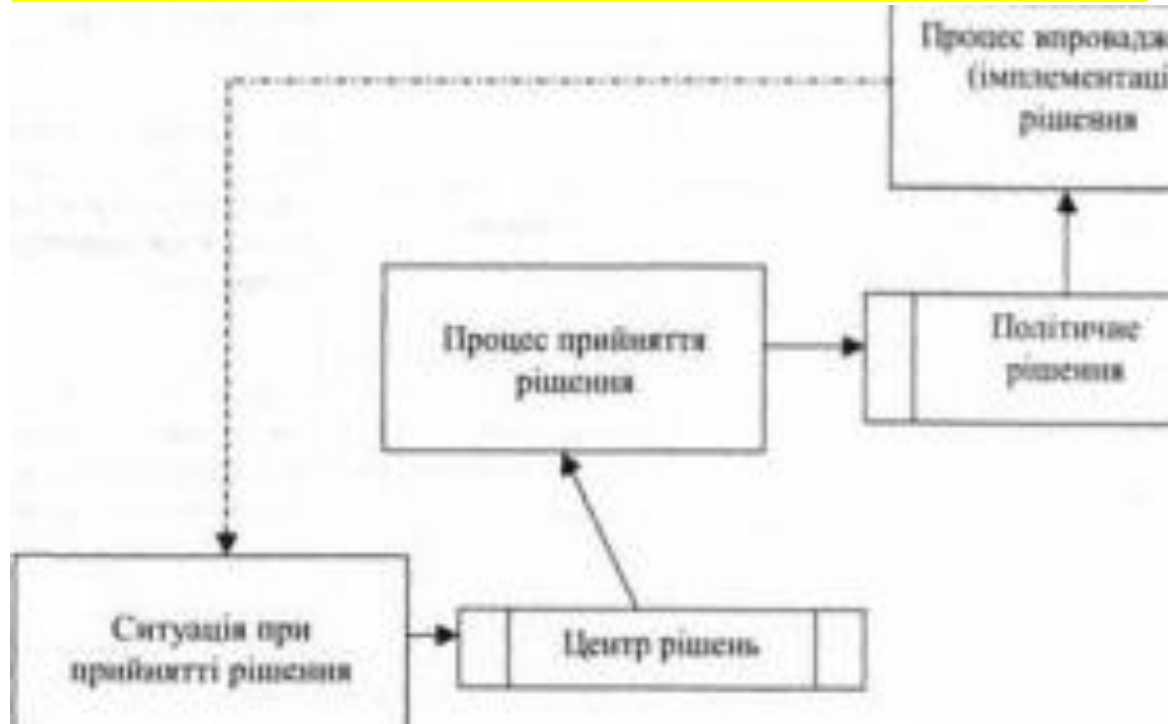
Політі (форма),
полісі (зміст),
політікс (процес)

нерідко називають
вимірами політики,
що відображають її
найважливіші
аспекти

Політика (polity) як інституційний устрій

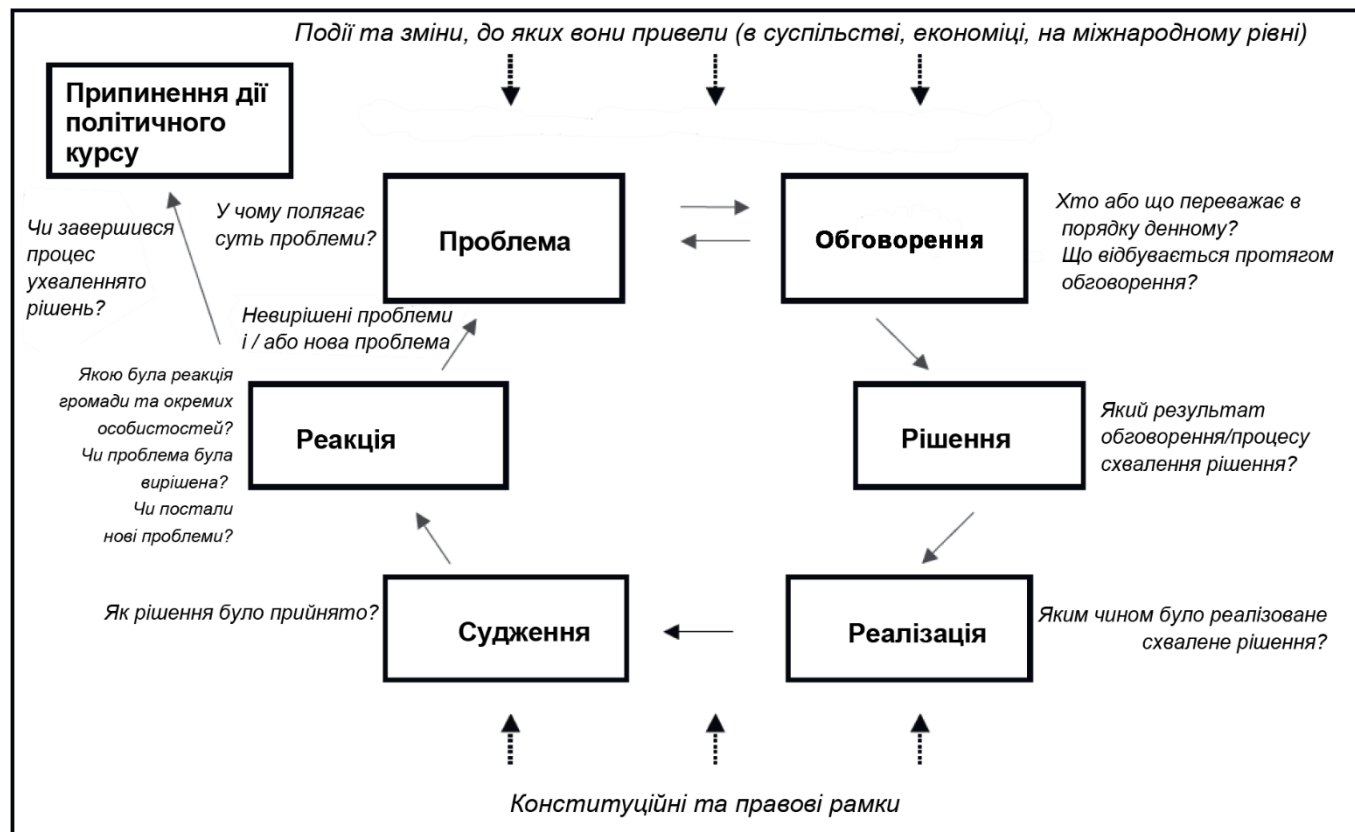
- «polity» («політі», «політія»),
- **Політія** - політична організація суспільства, держава у сенсі цього терміну, тобто сукупність всіх громадян країни, весь механізм здійснення влади;
- політичний устрій, політичний порядок у єдності складових його інститутів та норм.
- це легітимні, прийняті з усіма належними процедурами, і формально оформлені в правових документах рішення урядових органів.

Політика (policy) як вироблення і здійснення політики

- **«policy» («полісі»)** - у вузькому значенні цього терміну характеризує зміст, образ дій влади, уряду, технологію прийняття політичних рішень.
- **Полісі** – дослідження, як один із напрямів політичної науки, прагнуть з'ясувати, як, чому і з яким ефектом політичні інстанції приймають обов'язкові для всіх рішення щодо розподілу дефіцитних цінностей та благ.
- У широкому значенні поняття **«полісі»** відноситься не лише до дій центральної влади, але й до способу поведінки, прийняття рішень інших політичних акторів: партій, профспілок тощо.

- **«politics» («політікс»)** — це політика, що розуміється з погляду виникнення та вирішення в ній конфліктів.
- **«план дій», «боротьба за владу»** індивідів, їх груп, бізнесу чи уряду.
- **Політікс – аналіз:** займається суб'єктами, які претендують на владу або прагнуть вплинути на політичні рішення: партіями, громадськими організаціями, засобами масової інформації (ЗМІ), зацікавленими групами тощо, а також конфліктуючими інтересами, ідеологіями, цілями та цінностями, насильницькими та мирними методами вирішення конфліктів.

Аарон Вілдавскі	аналіз політики - діяльність, "для якої не може бути фіксованої програми; синонімічною до аналізу політики є творчість, котра може стимулюватися теорією та загострюватися практикою; її можна вивчати, але навчити цьому не можна"
Д. Веймер і Е. Вайнінг	аналіз політики - порада щодо державних рішень, орієнтовану на клієнта й базовану на суспільних цінностях
В. Вільямс	аналіз політики - спосіб синтезу інформації разом з результатами досліджень з метою створення підґрунтя для політичних рішень (з'ясування можливих альтернатив) і визначення майбутніх потреб в інформації, що стосується політики
універсальне визначення	аналіз державної політики – це цілеспрямована інтелектуальна та практична діяльність з метою створення, критичного оцінювання та поширення знань стосовно процесу вироблення і здійснення державної політики
	аналіз політики – це пояснення причин та наслідків урядової політики

Класифікація підходів до аналізу політики, , запропонована Б.Хоґвудом та Л. Ґаном (1980-ті роки)

1) Вивчення змісту політики	Наголос робиться на витоках політики, її намірах та дії в таких специфічних сферах як: житлове будівництво, освіта, охорона здоров'я та соціальні послуги. Такі дослідження можуть допомогти інформувати як виробників політики, так і науковців, але їхня мета первісно є описовою, хоча в деяких випадках аналіз може бути на високому абстрактному рівні..
2) Дослідження процесу політики	Цікавляться тим, як насправді розробляється політика, залежно від дій різних акторів на різних стадіях процесу. 19 Це можуть бути дослідження індивідуальних випадків або спроби узагальнення й описових пропозицій щодо природи процесу вироблення державної політики.
3) Дослідження результатів політики	Як правило, націлені на встановлення детермінант моделей розподілу видатків або інших показників результатів політики. Такі дослідження часто містять комплексний статистичний аналіз із низкою змінних, що стосуються економічних, соціальних та політичних характеристик місцевих органів влади
4) Оцінювальні дослідження	. Намагаються оцінити специфічні варіанти політики залежно від ступеня відповідності їх результатів завданням політики. Оцінювання сприяє кращому розумінню факторів, які формують політику, а також забезпечує інформацією, корисною для вироблення політики у майбутньому.

Класифікація підходів до аналізу політики, запропонована Б.Хоґвудом та Л. Ґаном (1980-ті роки)

5) Інформація для процесу вироблення політики.	Стосується збирання й аналізу даних з метою допомогти у виробленні політичних рішень та консультуванні з вибору альтернативи політики. Така робота може проводитися університетами, незалежними політичними установами, комісіями та комітетами з розслідувань або самими урядовими організаціями. Цей аналіз відрізняється від вивчення змісту політики тим, що націлений на сприяння виробленню політики.
6) Обстоювання процесу.	Увага аналітиків зосереджена не тільки на розумінні процесу вироблення політики, але й на можливості його зміни, звичайно, з метою його поліпшення. Таке дослідження передбачає залучення великої кількості підходів, процесів та технологій.
7) Обстоювання політики.	Означає вироблення аргументів на користь окремих напрямків політики. В цьому контексті слід відрізнити аналітика як політичного актора і політичного актора як аналітика. Обидві ролі є досить суперечливими. Якщо аналітик залучається до політичного процесу, він робить аналіз із позицій дослідницьких стандартів об'єктивності та неупередженості. Коли ж політичні актори, такі, як міністри або високопоставлені державні службовці, виступають у ролі аналітиків (і одночасно споживачів аналізу), то якість такого аналізу дуже часто є спірною через їхню безпосередню зацікавленість у його результатах.

- аналіз політики має переважно прикладний, проблемно-орієнтований характер
- аналіз політики може бути як міждисциплінарним, так і мультидисциплінарним. Якщо йдеться про дійсно багатогранну проблему, аналіз повинен залучати інтегровані або міждисциплінарні підходи, що об'єднують елементи багатьох дисциплін;
- аналіз політики має характер планування, чутливого до конкретного політичного контексту. Підготовленим аналітикам необхідно не лише мати політичні навички, але й володіти технологіями та підходами політичного планування та розуміти складність природи політичного процесу;
- кожний аналіз орієнтований на клієнта. Щодо цього твердження існує два погляди: перший – аналітик політики має адресувати свою діяльність широкому колу виборців та діяти як агент соціальних змін з метою поліпшення суспільства; другий – аналітик політики не повинен відчувати ніяких зобов'язань перед урядовими та іншими установами, його діяльність має бути неупередженою.

Перспективний аналіз

Перспективний аналіз - здійснюється перед будь-якими урядовими діями. Він є засобом синтезування інформації для вибору альтернативи політики та створює основу для прийняття політичного рішення. Однак перспективний аналіз часто призводить до великих прогалин між рішенням проблем, яким віддається перевага, та намаганнями уряду вирішити їх.

Ретроспективний аналіз

Ретроспективний аналіз здійснюється після дій уряду стосовно розв'язання тієї чи іншої проблеми. Він найбільш важливий у випадках визначення інтелектуальних пріоритетів та для розуміння політики, однак не є настільки ефективним у пропонуванні розв'язань специфічних проблем.

Інтеґративний аналіз політики

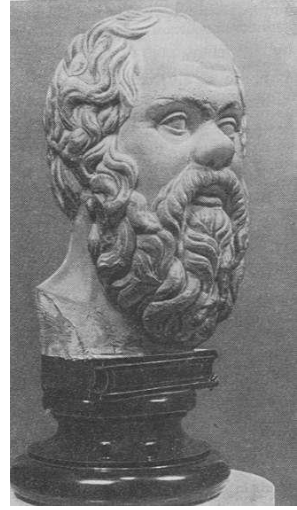
Інтеґративний аналіз політики – це всеохоплююча форма аналізу, яка поєднує в собі виробництво та опрацювання інформації і до, і після політичних дій. Така форма аналізу вимагає від аналітика політики не лише вироблення зв'язку між ретроспективним та перспективним етапами дослідження, але й постійного виробництва та опрацювання інформації в ході процесу розробки політики. Це означає, що аналітик політики неодноразово залучається до цього процесу, доки не буде знайдене задовільне вирішення проблеми.

- Закони Хаммурапі, створені правителем Вавилону у XVIII ст. до н.е. містять поради щодо практики розвитку держави й політики та прикладну спрямованість аналізу політики
- Прогнозування політики спиралось на магію, містицизм та окультні ритуали

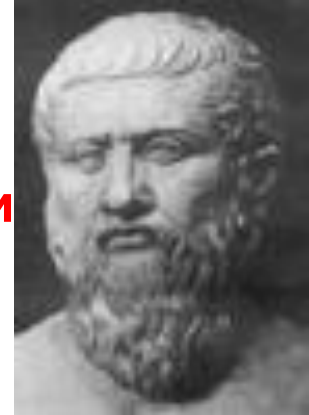
- брахман Каутиля (Чанакья) був впливовим радником і міністром індійського правителя Чандрагупти I.
- В періоді між 321 и 298 рр. до н.е. він написав Керівництво з управління державою, яке стало основою трактату «Артхашастра» (Наука політики) – це одна з перших систематичних настанов з вироблення політики, мистецтва управління державою та урядового адміністрування:
- «Щастя царя у щасті підданих, на користь підданих – його користь. Користь для царя – не те, що йому приємно, але що приємно підданам – у тому користь цареві»

Сократ

- **Сократ став засновником переходу політичної свідомості з дотеоретичного на теоретичний рівень**
- **Поглядам на державу, право, закони, їхнє співвідношення з мораллю дав форми понять**

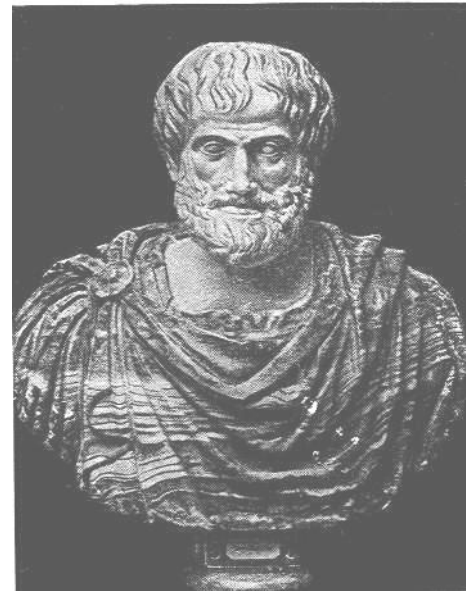

Платон.
Держава

- Платон служив радником правителів Сицилії
- **праця Платона «Держава» містить поради щодо практики розвитку держави й політики та прикладну спрямованість аналізу політики**
- **Платон – «батько політичної філософії»**
- **Держава у нерозривній єдності з суспільством**
- **Держава та форми організації державної влади**
- **Мірило політики – структура та тлумачення людського буття.**
- **Наука про політику – засвоєння таких аспектів: практичного розуму, здатності до холоднокровної оцінки обстановки, вміння володіти ситуацією, ораторські здібності, досвід, безкорисливість**
- **Частина політичного виховання – підготовка законодавців.**
- **Правити мають найкращі!**
- **Ідеальна держава**
- **Еліта без демосу** вирішує питання суспільного блага (аристократія)
- **Тимократія (грец. від *τίμη* — «ціна, честь» і *κράτος* «влада, сила») – (влада у привілейованій ситуації)**
- **Олігархія** - влада жадібних і багатих

**Жінки можуть
управляти**

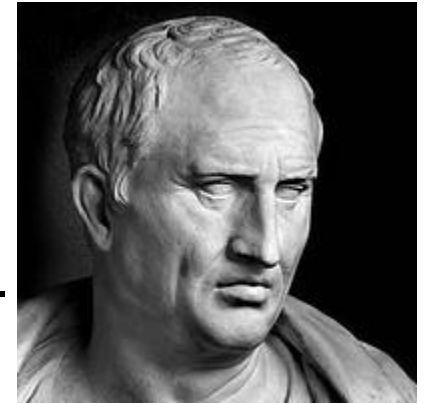
- **Аристотель був наставником у молодого Александра Македонського**
- Праці Аристотеля «Політика» та «Етика» містять поради щодо практики розвитку держави й політики та прикладну спрямованість аналізу політики
- Аристотель – «**батько політології**»
- У кожній людині, яка має розсудливість і рішучість, закладені задатки філософа (**людина – політична істота**)
- Держава виникає із сім'ї, поселення.
- Форми влади: монархія, аристократія, демократія.
- **Монархія** – одноосібне правління.
- **Аристократія** ґрунтується на принципах походження, старанності, багатства, освіченості
- **Демократія** – феномен міста-держави (поліса), форма влади грецьких громадян.
- Рівність громадян у політичних правах, публічна свобода слова

Аристотель.
Політика

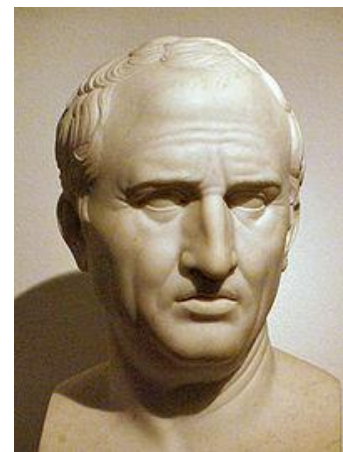
- Найкращою формою державного устрою Цицерон вважав змішану, оскільки її перевагою є могутність держави у проведенні узгодженої державної політики, а головне – **правова рівність громадян**.

- Державу він називав **res populi, або res publica** – справа народу: «Республіка є народною справою, але народ – це не група осіб, що згуртувалися абияк, а значна множина людей, об'єднаних спільною домовленістю про закони і права, а також прагненням користуватись благами на взаємовигідній основі».

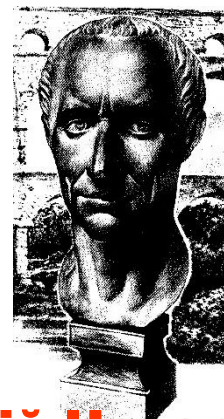

**Цицерон М. Т.
Про державу.
Про закони.
Про природу
богів : [пер. з лат.
В. Литвинов] /
М.Т.Цицерон. –
Київ, 1998.**

- У **римлян** поділ влади на приватну та публічну (набагато важливіше, ніж для греків) – це різні сфери влади.
- **Загальна рівність - несправедливо**, бо вона не розрізняє жодних ступенів влади.
- Практика влади - переплетення суворих та м'яких стратегій
- Влада цезаря – (regnum) – розширена схема патріархальної влади батька в сім'ї.
- Влада за часів Республіки - поділ влади між сенатом, народними зборами та магістратурою.
- Принципи **аристократичної** форми держави у римлян:
- обмеження імперії на якийсь час;
- колегіальність,
- зміна влади,
- демонстративність,
- репрезентативність, представництво
- Праці М. Т. Цицерона «Про державу», «Про закони», «Про природу богів» відстоюють ідею природного права і, відповідно, правової держави.

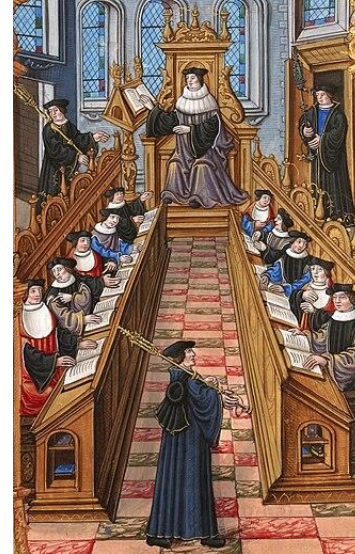
**Цицерон М. Т.
Про державу.
Про закони.
Про природу
богів : [пер. з лат.
В. Литвинов] /
М.Т.Цицерон. –
К., 1998.**

Гай Юлій Цезар

- У **Середньовіччя** правителі запрошували різних спеціалістів – **чиновників, професійних військових, юристів** – для надання порад і технічної допомоги в розробці ефективної політики у сфері фінансів, війни та законодавства.

- **правники з університетською освітою**, які справили вирішальний вплив на процес вироблення політики в континентальній Європі

Збори докторів в університеті

- Творці християнської політичної теорії Аврелій Августин і Тома Аквінський розвивали концепцію про **верховенство церкви над світською владою і доводили, що держава має позитивну цінність у самій собі й поза своїми межами, оскільки зберігає мир та є вираженням волі Бога в ім'я людей.**
- Відповідно до цього, **політика держави означає моральну відповідальність**, розумне спрямування волі людини в усіх соціальних діях.
- Розбудову держави та її політики вони вважали провидінням, за допомогою якого Бог творить світ і править ним. **В їхніх працях «Про державу Божу (град Божий)», «Сума теології» розглядається вічне, божественне, природне й позитивне право.**
- Вічне право – це мудрість Бога;
- божественне – спрямовує право природне, властиве всім людям;
- позитивне – для запобігання людям чинити зло та для забезпечення миру.
- **Августин** Форми правління залежать від обов'язків, що лежать на верховній владі (моральні та релігійні)
- **Тома Аквінський** доводив, що гармонія двох інститутів християнського суспільства – церкви і держави – є основою його розвитку.
- **Успадковував ідею Аристотеля: людина - політична істота.**
Виникнення держави-прагнення до єдності людей
Мета держави - благо людей
Влада - благо
Монархія (краща форма правління, як у божественному світі, аристократія, тиранія (в т.ч. демократія))

**Аврелій Августин
(354 – 430)
Град Божий**

**Тома Аквінський
1225 – 1274
Про господство
владик
Сума теології**

- «Руська Правда» (1015 – 1016 рр.)
Ярослава Мудрого – перший вітчизняний збір законів, що слугував становленню й дотриманню відповідного суспільного порядку.

Ярослав Мудрий

- Політика держави аналізується з погляду сили і слабості князівської влади, законності й беззаконня її авторитету і справедливості «служивих отроків».

Теоретична думка часів Київської Русі спрямовувалася **на вирішення питань у сфері політики, релігії та моралі**. Перші літературні праці X—XII ст. під назвами «Слова», «Повчання», «Проповіді», окрім репрезентації тогочасного суспільного ладу, містили заклики проти рабства, за мир і злагоду між народами, за політичну самостійність Київської Русі;

пропагували євангельські істини та свободи людини;
розповідали про діяння князів як лідерів, боротьбу з зовнішніми ворогами та про народні повстання.

Іларіон «Слово про закон і благодать» (XI ст.)
(Монархія – запорука єдності держави)

Кирило Турівський (Повчання, урочисті Слова і молитовні тексти)

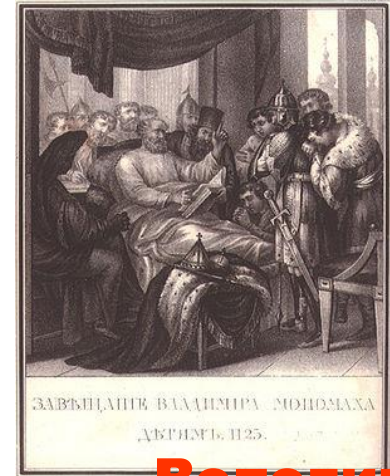
Іларіон

**Кирило
Турівський**

Повчання дітям” Володимира Мономаха (кінець XI ст.)

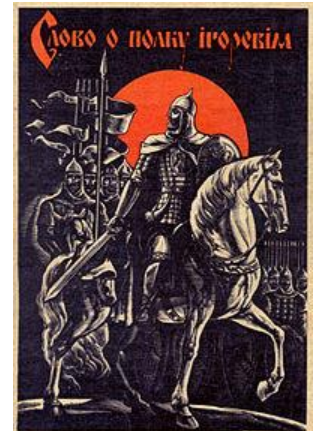
ідеї єднання Руської землі та проведення узгодженої політики.

**Володимир
Мономах**

„**Слово о полку Ігоревім**”: Князь має бачити загальнодержавний інтерес, підпорядкувати йому особисті інтереси

Зовнішні небезпеки покликали до життя ідеї політичного єднання руських земель («Слово про Ігорів похід»), припинення міжусобиць та об'єднання як основи життєдіяльності суспільства

Ніколо **МАКІАВЕЛЛІ (Італія) (1469-1527)**

“Государ” («Il principe», - «одноосібний правитель»)
(1513)

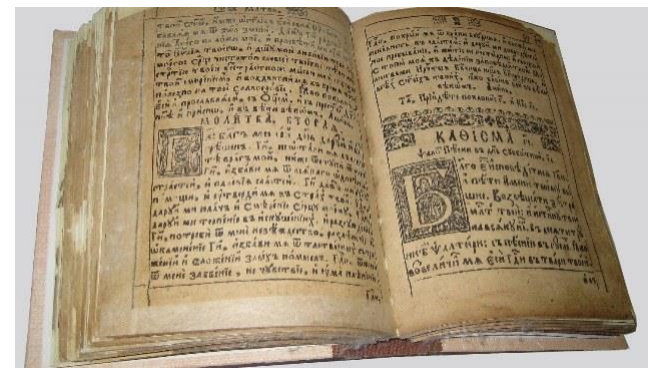
Політика, має свої цілі, закони розвитку, які є відносно незалежними. Його трактування **передбачення (аналізу і прогнозування)**, тобто де-факто — це **аналіз державної політики з усіма його етапами**: «...адже легко зарадити, коли бачиш здалеку, але якщо вичікував, поки події наблизяться, то давати ліки буде вже пізно, бо недуга стала невиліковною. Тут відбувається те саме, що, за словами лікарів, буває при сухотах, які спершу легко вилікувати, але важко розпізнати, а з плином часу, якщо їх зразу не виявили і не вилікували, хворобу легко розпізнати, але важко зцілити. Те саме буває і в справах держави».

- «розумне рішення саме в тім і полягає, **щоб із двох лих вибрати менше**»,
- «Щоб судити про розум правителя, треба побачити його оточення. Якщо **наближені діловиті й віддані**, правителя можна вважати мудрим, бо він зумів розпізнати гідних помічників і прихилити їх до себе...»

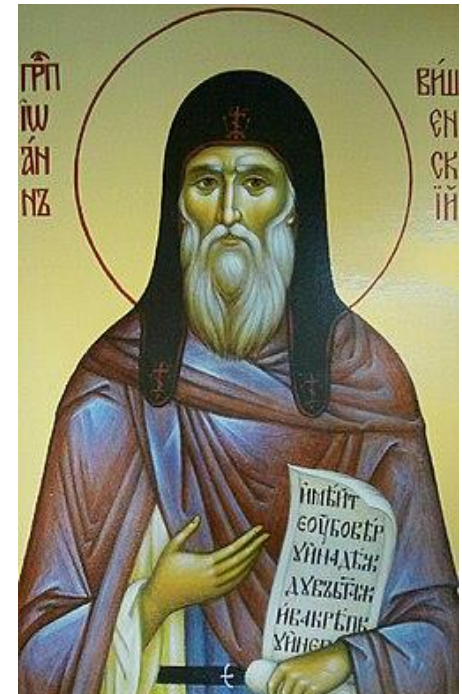
Заклав основи політичної науки; виділив науку про політику в окрему галузь та започаткував підходи в аналізі державної політики
Виступив проти феодальної роздробленості, за абсолютну монархію;
Виявив зв'язок політики й форм держави з соціальною боротьбою,
Вводить поняття держава, республіка в сучасному сенсі, засудив політику папського престолу й духовенства

- «Апокрисис» (пов'язаний з відповіддю православних на Берестейську унію 1596 року)
Христофора Фіалета: відстоювалися ідеї суспільного договору, природних прав, обмеження влади монарха законом, визначення **прав і свобод підданих** тощо

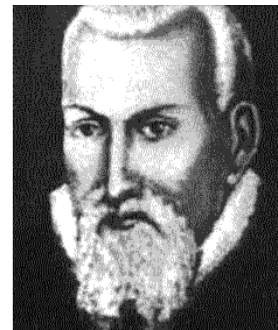

Христофор Фіалет,
польський письменник-полеміст
з Волині,
вихованець Острозької академії

- **Іван Вишенський** відкидав теорію абсолютного централізму та критикував світську владу як далеку від ідеалу раннього християнства.
- **Можновладці**, за його концепцією, мають діяти згідно з законами Божими, **тобто справедливо**.
Соціально-політичний устрій мусить відповідати законам і справедливості та утверджувати громадянські права і свободи

Українські філософи заперечили божественне походження влади

Юрій Дрогобич

- **Юрій Дрогобич (Котермак),
Станіслав Оріховський
(Роксолан) –
“рутенський Демосфен”
“сучасний Цицерон”
(1513 - 1566)**

- **„Зразковий підданий”
„Напучення польському
королеві Сигізмунду Августу”**
- **<http://litopys.org.ua/human/hun4.htm> Станіслав Оріховський**
- **http://litopys.org.ua/old14_16/old14_08.htm**

- Поль Анрі **Гольбах** (1723-1789
- Свобода друку – залучення підданих до державноуправлінської діяльності з метою підвищення ефективності діяльності уряду

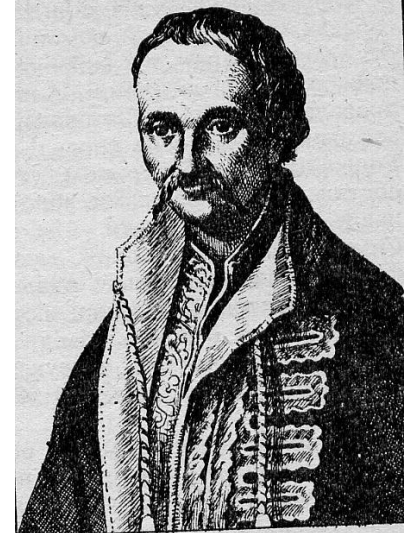
Гольбах

Феофан Прокопович **1677 – 1736 рр**

Прокопович обстоював теорію освіченого абсолютизму та підпорядкування церкви державі.

Керувати державою повинен філософ на троні, освіта й науки вважалися основою історичного прогресу.

Пилип Орлик **“Конституція прав і вольностей Війська Запорозького” Бендерська конституція (1710 р.)** **(Ліберальні ідеї)**

- У XVII–XIX ст. (Б. Спіноза, Дж. Лок, Г.-В.-Ф. Гегель, К. Маркс) **взаємозв'язок держави та громадянського суспільства** в різних варіаціях були в центрі дослідного поля політики.

- **Французький історик, соціолог і політичний діяч Алексіс де Токвіль. «Про демократію в Америці» (1835).**
- Проблема полягає в тому, щоб усіляко **сприяти досягненню єдності, балансу рівності і свободи**, створюючи для цього й відповідні політико-правові інститути

**А. де Токвіль
(1805—1859)**

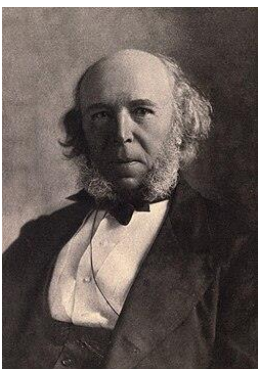
перешкода для досягнення свободи, демократії:

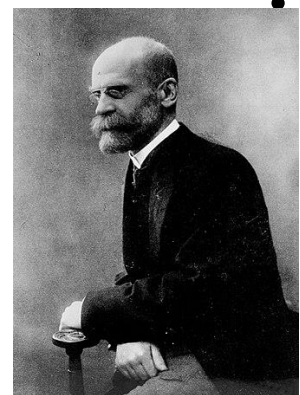
- **надмірна централізація державної влади**
- **породжуваний рівністю індивідуалізм**
- У книзі «Про демократію в Америці» Шарль А. Токвіль підкреслює небажані тенденції демократії:
- 1) неможливість дати народу досконалий уряд;
- 2) політична тиранія більшості, що значною мірою коригується представницькою владою.

- **О. Конт** запропонував схему систематизації наук, в основі якої була ідея створення позитивної науки про суспільство, оскільки соціально-політичні явища вирізняються найбільшою складністю і їх дослідження залежить від рівня розвитку інших наук.

- **Г. Спенсеру** належить розробка законів соціальної еволюції суспільства. Роль і місце держави та її політики зумовлювалися ідеєю необмеженої індивідуальної діяльності та принципів вільного ринку. **Стадійна модель суспільного розвитку пов'язана з процесом зростання й диференціації.**

- Застосування різноманітних методів соціологічного аналізу щодо розвитку суспільства та введення парних категорій норми і патології допомогли **Е. Дюркгайму** створити оригінальну соціологічну концепцію.

Застосування сучасним аналізом державної політики **методів, підходів та ідей соціології** ще раз підкреслює їхнє значення для сучасної науки

- **Зростання індустріальної цивілізації** призвело до пошуку раціональніших форм організації держави, торгівлі, промисловості.
- Внаслідок цього виникло розмежування процесу розробки політики як політичної функції та адміністрування як бюрократичної функції.
- У той же час бажання використовувати раціональніший підхід до соціальних та інших проблем виявлялося в здатності держави до збирання й накопичення інформації та в розвитку емпіричного типу досліджень, таких як соціологічні опитування.
- **Лише у XIX ст.** відбулися істотні зміни в процедурах розуміння суспільства і його проблем, що відбилися на емпіричних, кількісних і релевантних до політики дослідженнях.
- Знання про природу й суспільство не розглядалися більше у залежності від влади, культових і філософських принципів, а оцінювалися відповідно до їхньої **наповненості емпіричними спостереженнями.**

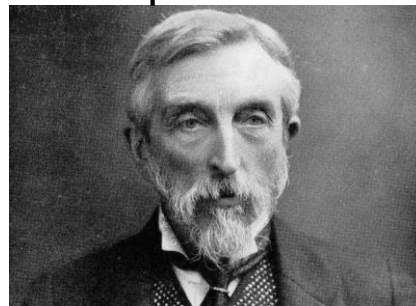
- Наприклад, на рубежі століть у США (1790 р.) і Англії (1801 р.) були проведені перші переписи населення. Це були часи, коли **статистика ("державна арифметика")** і **демографія** почали розвиватися як самостійні наукові галузі.
- Манчестерське і Лондонського статистичні товариства, засновані в 1830-х роках були **інструментом**, що формував нове ставлення до **виробництва політичних знань**.
- Ці товариства, створені банкірами, промисловцями і вченими, ставили перед собою мету замінити традиційні засоби розв'язання соціальних проблем на систематичний збір даних про вплив урбанізації і розвитку промисловості на життя робітників і їхніх родин

- Особливого розвитку набула **статистика**. Одне з перших конкретних виражень статистика одержала у праці Джона Сінклера (J. Sinclair) "**Статистичний звіт про розвиток Шотландії**" (1791–1799 рр.). Найвидатніший внесок у методологію статистики зробив **Адольф Куотелет** (A. Quetelet), бельгійський математик і астроном, який був головним науковим радником голандського і бельгійського урядів

- У Франції одним з головних емпіричних досліджень XIX ст. була праця **Фредерика Ле Пля** "Європейські робітники", опублікована в 1855 р. і присвячена дослідженню доходів та витрат європейських робітників у кількох країнах.
- У Німеччині праці **Ернста Енгеля** були спробою вивести з емпіричних даних, виражених у статистичній формі, закон "соціальної економіки".
- В Англії праці **Генрі Мейх'ю** "Робітничий клас та біднота Лондона" і **Чарлза Бута (C. Booth)** "Життя та праця мешканців Лондона", автори яких безпосередньо спостерігали життя й умови роботи міської бідноти, дали безліч кількісних та емпіричних даних і стали значним внеском в емпіричне вивчення соціальних проблем.
- Аналізуючи становище англійських робітників у праці "Становище робітничого класу в Англії", один з основоположників комуністичної доктрини **Ф. Енгельс** також широко використовував статистичні дані урядових комісій та результати емпіричних досліджень британських науковців

- картування стає все більш затребуваним у сфері збирання, обробки, зберігання інформації, одночасно набуваючи дедалі більшого смислового, методичного і стильового розмаїття
- Одним з перших дослідників, який використовував метод картування для відображення соціальних проблем і соціальної інформації в просторовому контексті, був соціальний топограф **Чарльз Бут** (Charles Booth), що склав у **1889 році в Лондоні «карти бідності»**.
- Бут вперше диференціював населення на три класи**, нижчий, середній та вищий, та **ввів поняття «межа бідності»**. Серед його методичних знахідок цікавою є ідея створення кольорових соціальних карт різних районів Лондона, які дозволяють наочно побачити розподіл груп населення в місті. Сьогодні соціальне картування міста стало обов'язковим атрибутом урбаністичних досліджень.

Чарльз Бут

Праця Бута, наприклад, призвела до перегляду урядової політики щодо пенсіонерів, а в США вона стала моделлю проведення низки досліджень масштабу та рівня бідності в міських районах.

Надихнувшись, у 1895 році Джейн Адамс (Jane Addams) та її колеги в книзі «Документи і карти Халл-Хауса» опублікували **карти умов проживання в кварталах бідних мігрантів одного з міських районів Чикаго**

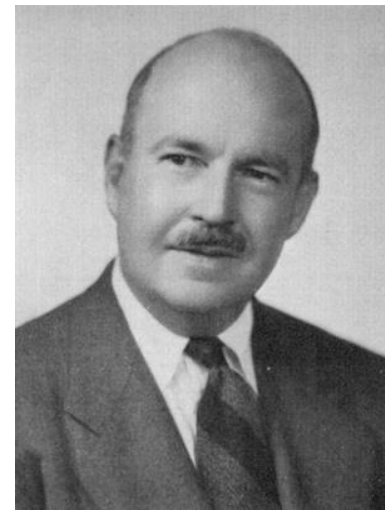

М. Вебер
(1868 – 1958)

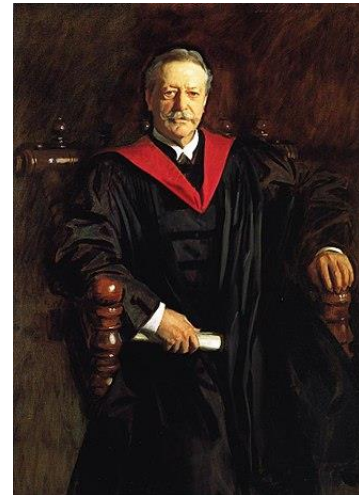
- **Макс Вебер** обмежує критерії політичного постійністю влади, її поширенням на певну територію, наявністю спеціальних органів примусу.
- Політика зв'язується Вебером із загальнодержавним (макро-) рівнем її функціонування
- **політика** є головним видом людської діяльності, являючи собою, з одного боку, феномен апарату легітимного домінування, а з іншого – специфічну професійну діяльність, що пронизує все суспільне життя.
- Суспільство і люди діляться, залежно від свого становища в цьому загально-соціальному підприємстві на:
 - – **політиків з випадку** (наприклад, виборці);
 - – **політиків за сумісництвом** (партійні активісти, для яких політика ще не стала основною сферою діяльності);
 - – **професійних політиків** (державні діячі, службовці, професійні партійні функціонери тощо).

- **Т. Парсонс** розглядає **суспільство як глобальну систему**, елементи якої мають специфічні функції і статуси. Така система складається з чотирьох підсистем, кожна з яких виконує певну функцію:
- економіка — адаптація до зовнішнього середовища;
- політика — досягнення поставленої цілі;
- право — інтеграція;
- культура — латентне підтримання стереотипів

- У ХІХ ст. методи отримання знань у галузі політики зазнали значної трансформації: **знання про політику вже не співвідносили з бажаннями властей, а оцінювали їх насамперед за критерієм відповідності емпіричним дослідженням.**
- Істотно змінилася соціальна організація урбаністичної цивілізації, що існувала століттями: суспільство ставало дедалі складнішим, стрімко зростала мобільність населення, міста почали перетворюватися у промислові мегаполіси, змінювалась суспільна свідомість, з переходом від аграрного до індустріального суспільства зростав ступінь невизначеності подальшого розвитку.
- Парадокс ХІХ ст., на думку Дж. Памба, полягав у тому, що **"політична нестабільність у Європі до промислової революції співіснувала з винятковою соціальною стабільністю.**
- Більшості населення був відомий тільки незмінний світ, у якому взірці сподівань, роботи, сімейного життя і соціальних звичок змінювалися зі швидкістю танення айсберга».
- **Політичні конфлікти й нестабільність справляли незначний вплив на соціальної звички. Але розвиток промисловості потребував політичної стабільності.**

- **Індустріальна цивілізація породила новий клас промислового пролетаріату**, а з ним і безмежний ланцюг суто практичних питань щодо прожиткового мінімуму, освіти та охорони здоров'я робітників, соціальних ґарантій для них, розміру податків тощо.
- В 1910 р. у своєму зверненні до **Американської асоціації політичних наук** глава факультету науки управління Гарвардського університету **Еббот Лоуренс Ловел** закликав своїх колег до ширшого застосування **емпіричних і практичних підходів у вивченні політики**:
- "Головною лабораторією для справжньої роботи політичних інститутів є вже не бібліотека, **а об'єктивна реальність суспільного життя**. Саме там мають бути осмислені ці феномени. Саме там вони мають бути безпосередньо розглянуті. Саме від їх вивчення там ми повинні очікувати найбільшого внеску в науку"

3. Професіоналізація аналізу політики та становлення його як окремої галузі науки у XX ст.

- Виробники знань у галузі державної політики перетворилися з різномірної групи банкірів, промисловців, журналістів та вчених, які керували першими статистичними спілками та іншими інститутами з дослідження політики, у прошарок високоосвічених та ерудованих університетських професіоналів, що дедалі більше залучалися урядом до надання практичних порад виробникам державної політики та державним установам

- У США фахівці з суспільних наук грали активну роль в адміністрації Вудро Вільсона, особливо під час першої світової війни; за часів адміністрації республіканця Герберта Гувера було проведено два значних соціальних дослідження – "Сучасні економічні тенденції" та "Сучасні соціальні тенденції".
- **Найбільший вплив на урядову політику суспільствознавці мали в період реалізації нового курсу Ф. Рузвелта.**
- У цей час були створені різноманітні установи, куди запрошували на роботу суспільствознавців:
- **Національне управління з оздоровлення економіки (National Recovery Administration),**
- **Управління громадських робіт (Public Work Administration),**
- **Федеральне управління житлового будівництва (Federal Housing Administration).**
- Первинною функцією суспільствознавців у цей період було **дослідження проблем політики і широкого набору потенційних рішень, а не, як пізніше, перевірка альтернатив політики, побудова моделей політики і проведення соціальних експериментів.**

Ф. Рузвелт

- **Події другої світової війни** і проблеми повоєнної перебудови життя дали змогу суспільствознавцям продемонструвати свою важливість у розв'язанні практичних проблем.
- **Уперше аналіз політики використовувався для розробки економічної та оборонної політики.** Політичні дослідження у воєнний час були спрямовані на вирішення досить широкого кола важливих проблем: орієнтація й бойовий дух солдатів; розвиток методів психологічного захисту; контроль над зростанням числа хворих на венеричні недуги; оцінювання вимог воєнного виробництва; регулювання цін тощо.
- Серед праць, що забезпечили розвиток політичних досліджень цього періоду, три заслуговують на особливу увагу. **"Американська дилема" (1944) Ґунара Мідрала** зробила основний внесок у вивчення **расових взаємовідносин у США й інших країнах.**
- **"Авторитарна особистість",** підготовлена Теодором Адорно і його колегами, заклала основи **вивчення упереджень.**
- Чотиритомне видання **"Американський солдат",** яке вийшло у 1949 і 1950 рр., було підготовлене багатьма відомими суспільствознавцями Америки під загальним **керівництвом соціолога Семюела Стуффера**

- Після другої світової війни однієї з перших спроб у розвитку спеціальної політичної орієнтації в соціальних дисциплінах була праця політологів Даніеля Лернера і Гаролда Ласвелла "Політичні науки: сучасний розвиток цілей і методу" (1951).
- Політичні науки, згідно з Ласвелом, прагнуть не лише досягти теоретичних наукових цілей, але й мають фундаментальну практичну орієнтацію.
- Мета політичної науки не тільки зробити внесок у розробку якомога ефективніших розв'язків, але й забезпечити знання, необхідні для поліпшення практики демократії.
- спеціальний наголос політичних наук робиться на демократії, де кінцевою метою є реалізація людської гідності в теорії та практиці.

Гаролд Ласвелл

- Друга світова війна стала поштовхом для залучення фахівців, чия орієнтація на проблеми політики часто була аналітичною у вузькому значенні цього терміна.
- В. Дан зазначає, що ідея "аналізу" пов'язувалася із зусиллями **розділити або розкласти проблеми на їхні ключові компоненти**.
Наприклад, розкласти проблему національної оборони на взаємовиключні альтернативи (ядерні боєголовки, стратегічні бомбардувальники, сухопутні війська), наслідки яких для встановлених цілей можна було б передбачити

- характерна зміна цілей аналізу державної політики.
- Частково це знайшло відображення у зростанні впливу неурядових дослідницьких організацій, які значно прискорили поширення системного аналізу та пов'язаних з ним методів в уряді та академічному середовищі.
- У США розвиток так званої планово-програмно-бюджетної системи (PPBS) відбувся переважно завдяки зусиллям дослідників з Rand Corporation.
- Вперше PPBS була впроваджена в 1965 р. у Міністерстві оборони США з метою з'ясування найефективніших методів забезпечення національної безпеки країни

ХІХ ст.

Члени перших статистичних товариств та дослідницьких інститутів, як правило, не займалися безпосередньо науковими дисциплінами, а професіоналізація досліджень політики ще не набула хоч якихось помітних масштабів.

ХХ ст.

Науковці та інші фахівці почали брати безпосередню участь у процесі вироблення державної політики, переважно в періоди політичних та соціально-економічних криз

уряди всіх рівнів почали запрошувати на постійну роботу фахівців, які отримали базову підготовку з відповідних дисциплін: аналізу політики, державного управління, соціальної роботи, планування тощо.
Це було знаменням приходу нової ери "суспільства знань", де процес вироблення ефективної державної політики вирішальною мірою став залежати від спеціалізованих знань та методів фахівців з різних дисциплін.

Інституціоналізація аналізу політики

- Початок розвитку державної політики як окремої сфери наукової діяльності можна датувати кінцем **1960-х років**, коли були видані матеріали двох конференцій, проведених під егідою Американської ради із соціально-наукових досліджень.
- Сучасний термін «**аналіз політики**»
- вперше вжив Чарлз Ліндблом у **1958 р.**
- у 1960-х роках почав широко використовувати Єгескель Дрор
- Цей вид аналізу політики, який Вілдавскі назвав "**повідомленням правди владі**", викликав віру в соціальні науки як форму інженерії або медицини, **оскільки знання про суспільство давало змогу знайти засіб зробити це суспільство кращим.**

Чарлз Ліндблом

- До середини 1970-х років заклик Ласвела про орієнтацію соціальних наук на дослідження державної політики набув виразного інституціонального оформлення.
- У межах кожної соціальної дисципліни були засновані спеціальні організації, призначені для проведення прикладних і орієнтованих на політику досліджень, зокрема
- Організація з вивчення політики (політична наука),
- Товариство вивчення соціальних проблем (соціологія),
- Товариство з психологічного вивчення соціальних проблем (психологія).

- Основні дослідницькі університети створили **центри або інститути політики**, які посіли своє місце поряд із кількома тисячами неуніверситетських організацій з дослідження державної політики, більшість із яких (**близько 70 %**) було засновано **після 1950 р.**
- У федеральному уряді, у багатьох штатах і великих муніципалітетах були створені **спеціальні дослідницькі підрозділи з аналізу державної політики.**
- Подібні підрозділи створили також **Національна асоціація губернаторів і Національна ліга міст.**
- **Спеціальність "політичний експерт" набула офіційного визнання**
- у багатьох університетах США за фінансової підтримки Фонду Форда були розроблені **нові навчальні програми і з'явилися нові наукові підходи до аналізу політики**

- У 1980-х роках у процесі інституціоналізації було зроблено ще один крок:
- створення у США фахових міждисциплінарних організацій, таких як Асоціація державної політики і менеджменту (економічна теорія та політична наука) та
- Соціально-економічне товариство (соціологія та економічна теорія).
- Обидві асоціації проводили регулярні щорічні наукові конференції,
- був заснований науковий журнал *Journal of Public Analysis and Management*, який поповнив низку вже створених у кінці 1970-х – на початку 80-х років політичних журналів:

- *Political Sciences*,
- *Journal of Policy Studies*,
- *Policy Studies Review*.
- Окрім цих журналів існували сотні інших, присвячених охороні здоров'я, освіті, юриспруденції, науці й технології та іншим конкретним сферам державної політики.

ASSOCIATION FOR
PUBLIC POLICY ANALYSIS
& MANAGEMENT

наявність мережі незалежних аналітичних центрів ("think tanks"), дослідницьких інститутів, консалтингових фірм, неприбуткових організацій тощо, які виконують дослідження в галузі державної політики. Для 1980 – 90-х років характерною рисою сфери державної політики став перехід "мозкового центру" із США до інших країн у Центральній та Східній Європі та в країнах СНД. Але американські фонди поступово згортають свою діяльність, і все більше незалежних дослідницьких центрів переходить до європейської моделі.

- Науково-дослідні центри - приватні інститути проводять високоякісні технічні дослідження.
- У США мозкові центри, які належать до цієї групи, є найдавнішими і дуже впливовими.
- Brookings Institution, Інститут проблем міського розвитку та Національне бюро економічних досліджень.
- У Німеччині такою установою є Інститут економічних досліджень,
- у Великій Британії – Лондонський інститут міських досліджень.
- Контрактні дослідницькі організації.
- Головним джерелом фінансування для інститутів цієї групи є урядові контракти
- Центри, що займаються лобюванням. Ці інститути проводять свою політику, відрізняються схильністю до певних інтересів у поєднанні з наполегливим просуванням своїх ідей. Такі центри рідко проводять складні дослідження
- У США найвідомішим лобістським центром є консервативний Heritage Foundation.

- **Постіндустріальне суспільство** можна охарактеризувати з погляду його безпосереднього відношення до оцінки історичного розвитку та значущості аналізу політики.
- В. Дан наводить такі характеристики:
- 1. **Важливість теоретичного знання**. Хоча й ранні цивілізації спирались на спеціалізоване знання, тільки в ХХ ст. з'явився поділ на “соціальні” та “матеріальні” технології, що прямо залежать від кодифікації теоретичного знання, яке виробляють соціальні, фізичні та біологічні науки.
- 2. **Створення нових інтелектуальних технологій**. Розвиток математичних та економетричних методів зробило можливим використання моделювання, імітації, та різних форм системного аналізу для знаходження найефективнішого рішення державних проблем.
- 3. **Зростання класу професійних менеджерів**. Найбільша соціальна група в США, яка найшвидше зростає, складається з професійно підготовлених людей - професійні менеджери, складала в 1975 р. 25 % робочої сили. У ХХІ ст. вона може скласти найбільшу групу населення.
- 4. **Перехід від виробництва товарів до виробництва послуг**. Уже в 1975 р. понад 65 % працездатної робочої сили було зайнято у сфері виробництва та надання послуг, у 1990 р. ця цифра зросла до 70 %. **Це переважно гуманітарні (такі як, охорона здоров'я, освіта, соціальне забезпечення) та професійно-технічні послуги (скажімо, дослідження, оцінка, системний програмування). аналіз, комп'ютерне програмування)**

Постіндустріальне суспільство можна охарактеризувати з погляду його безпосереднього відношення до оцінки історичного розвитку та значущості аналізу політики.

- 5. **Інструменталізація науки.** Хоча природничі й соціальні науки впродовж декількох століть використовувалися як інструмент контролю за людським та матеріальним оточенням, вони були досить відкриті для внутрішньої критики й захищені нормами об'єктивності, нейтральності та незацікавленості. На сучасному етапі наука стала більш бюрократичною, підлеглою урядовим цілям, і її почали оцінювати з точки зору інструментального вкладу в суспільство.
- 6. **Виробництво та використання інформації.** Інформація стає одним з найдефіцитніших ресурсів суспільства. Інформація є колективним, а не приватним благом, тому для досягнення оптимальних результатів у процесі виробництва та використання інформації більше придатні стратегії співробітництва, аніж конкуренції.

- **Ідея професіоналізація аналізу політики** означає зсув у розподілі влади від виробників політики у бік аналітиків політики (**“технократичне керівництво”**), тісно пов'язана з аналітико-центричним твердженням, що найкращим шляхом поліпшення якості вибору державних рішень є збільшення кількості аналітиків, які проводять більше аналізу.
- **Ідея – “технократичної ради” – стверджує, що професіоналізація аналізу політики та пов'язаних з ним дій означає нові, ефективніші засоби посилити владу виробників політики** та інших домінуючих груп, соціальний стан яких продовжує спиратися на багатство і привілеї.
- **Із зростанням уряду розширюється й ринок для аналізу політики.** Підвищення ролі аналізу політики є наслідком, а не причиною змін у структурі уряду, природі та сутності соціальних проблем.
- У зв'язку з ідеєю технократичного керівництва знання про політику є дефіцитним ресурсом, володіння яким неминуче посилює владу та вплив політичних аналітиків

- Для ХХ ст. стали характерними три процеси:
- 1) професіоналізація соціальної науки взагалі та аналізу державної політики, зокрема, що призвело до утворення прошарку високоосвічених та ерудованих університетських професіоналів, яких уряд почав залучати до надання практичних порад виробникам державної політики та державним установам;
- 2) інституціональне оформлення аналізу державної політики у вигляді розгалуженої мережі урядових, неурядових та приватних дослідницьких інститутів, організацій та центрів;
- 3) інституціоналізація ролі політичного експерта як фахівця, котрий постійно працює в урядових, неурядових чи приватних дослідницьких організаціях і бере безпосередню участь у процесі вироблення державної політики.